

Bolestná ženská skúsenosť skrytá v slove

Štúdio Twiga Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici je jediným z mála divadiel na Slovensku (popri divadle NoMantins), ktoré sa programovo venuje rodovým vzťahom a prekonávaniu stereotypov v nazeraní na úlohu žien a mužov v spoločnosti. Je to alternatívne divadlo, v ktorom inscenácie vznikajú autorskou metódou – či už formou oral history, osobnými výpoveďami herečiek na základe ich každodenných skúseností alebo využívajú postupy dokumentárneho divadla – uskutočňujú výskumy, ktorých výsledky uplatňujú vo svojich inscenáciách. Herečky počas skúšobného obdobia absolvujú rôzne emocionálne cvičenia či prednášky z feministickej teórie. Je to divadlo priznane angažované, tvorkyne vyjadrujú svoj osobný aj občiansky postoj k otázkam, ktoré sa ich bytostne dotýkajú a trápia ich.

Inscenácia *Diagnóza: slovo* bola vyvrcholením projektu *Lexikón sexismu*, ktorý prebiehal od decembra 2012 do marca 2013. Okrem herečiek štúdia TWIGA sa ho zúčastnili študenti a študentky katedry slovenského jazyka UMB a univerzitná časť bystrickej Amnesty international. Venovali sa výskumu verbálneho a neverbálneho násillia. Z rôznych slovných a slovesných prejavov, od umeleckej literatúry cez tlačené slovo, novinové správy, vtipy až po bežnú komunikáciu zhromaždili materiál, ktorý slúžil ako podklad k scenáru inscenácie.

Inscenáciu uvádzajú tri neherečky, seniorky ako autentická vzorka životných skúseností žien. Okrem osobného príbehu a bolestivého dotyku slova ako takého prinášajú na scénu vďaka rôznemu temperamentu žien aj odlišné prístupy k životu.

Úvodná nota rozmanitosti osudov sa ale v jadre inscenácie zlieva do rovnakého údely ženy, veľmi podobnej, unifikovanej skúsenosti. Potvrďuje to chór žien, ktorý režisérka využíva na vypovedanie všeobecných postulátov či výsledkov výskumu. Premyslená, precízna a presná práca s chórom v tradícii Burianovho voicebandu, ktorého členky recitujú či spievajú hádanky, riekanky a básne, umožňuje naplno akcentovať vybrané významy. Meniacou sa intonáciou, intenzitou, tempom herečky gradujú slovné prejavy. Od neutrálneho tónu, postupujú cez naliehavejšii, vnucujúcejšii sa, nájstojčivý, až agresívny. Neraz kvília, kričia, prekrikujú sa, deformujú reč na detsky naivnú až ťažko zrozumiteľnú, napodobňujú rečový prejav mužov, zvuky zvierat. Z tohto hľadiska je formálne spracovanie, najmä práca s hlasovým prejavom dôležitým prostriedkom na zvýšenie apelatívnosti.

Inscenácia nemá príbeh, je postdramaticky fragmentarizovaná. Tvorí ju päť tematických okruhov: ľudová slovesnosť- rozprávky, riekanky, krásne slovo/poézia, médiá/nové mýty,

politika/vec verejná a gestá jazyka. Cieľom inscenácie a výskumu bolo odhaliť skryté odtiene agresivity a násilia v ustálených slovných spojeniach, frazeológii, bežnej hovorovej reči, ale aj v umeleckých dielach slovenských básnikov. Tvorkyne niekedy možno až prehnane (vytváranie obrazcov zo slov žena/smrť/láska na zavesenej obrazovke) akcentujú z väčšinového pohľadu „nevinné“ slovné spojenia a väzby, ako napríklad „žena a či mačka, iba slovná hračka“, aby sa tak dopátrali ku koreňom nerovnakého a často krát znevažujúceho postavenia žien. Chcú tak poukázať práve na zaužívané vetné konštrukcie, ktorých reálny zmysel, moc, a silu si už ani neuvedomujeme. Skúmajú neviditeľnú moc slova a to, ako môže slovo ublížiť, či ako zaväzuje k činom, čo sa prejaví v závere inscenácie, kedy tvorkyne upriamujú pozornosť na spoločensky aktuálnu a závažnú tému násilia páchaného na ženách.

Koncepcie písaného slova sa pridŕžajú najpevnejšie v časti ľudovej slovesnosti a citátov z poézie. Tieto časti sú herecky statickejšie, prevažuje hlasové vyjadrovanie. Mediálny svet vytvára nové mýty, ktorých absurdnosť naplno zaznie z úst chóru. Táto časť spolu s politikou je dynamickejšia oproti predošlým, herečky pracujú s rekvizitou zaváraninového pohára, ktorý využívajú ako viacznačný symbol – je znakom rastúceho brucha v tehotenstve, boja s vlastným meniacim sa telom, je aj metaforou ženy ako zakonzervovanej bytosti, ktorá stále na niečo čaká. Čakanie je jednou z vtipne a sebaironizujúco spracovaných podtém. Scéna karikujúca poddanstvo žien kozmetickému priemyslu je čiastočne individualizovaná – jedna herečka vystupuje z davu a predvádza svoje každodenné rituály skrášľovania a zdokonaľovania svojej tváre a tela, stále je to však len jedna z davu, žena bez mena, akých sú tisíce. V novodobých mýtoch sa sila slova zachováva v nezmyselných manipulujúcich frázach a viac upozorňuje na skutočnosť, ako sa ženy pod vplyvom mýtu krásy správajú. Herečky zo seba strhávajú oblečenie, o ktoré sa predtým s vervou bili, začína ich omínať, chcú oslobodiť svoje telo. Preto to nie je len slovo ako také, ale aj fungovanie spoločnosti, nastavenie noriem správania žien a mužov, ktoré kreujú aj túto inscenáciu a na povrch sa prirodzene dostávajú témy známe už z predošlých inscenácií Bábkového divadla na Rázcestí. Hrozba opakovania sa a varírovania tých istých tém je prítomná. Čiastočne sa mení spracovanie, ale podstata ostáva rovnaká. Tvorkyne v inscenácii reflektujú svoje reálne nepríjemné skúsenosti a neprekračujú rámec feministického divadla. Či sa v tomto prípade za slovo skrývajú alebo vďaka nemu nachádzajú nové rozmery je otázne.

V časti politika sa Mariana Mackurová ujíma slova a neľútostne napodobňuje moderátorov diskusných politických relácií alebo je rezonérom výsledkov ankiet. V tejto časti sa tiež objavuje práca s výtvarným znakom a objektom v podobe detsky naivných papierových tvárí,

ktoré ozvláštnujú inak strohé a nenápadné kostýmovanie. Hyperbolizovaná, agitačno-kritická, bojovná poloha inscenácie je zmiernená prvkami humoru a komiky. Nie je to však radostný veselý humor, ale humor s trpkastou príchuťou. Herečky vo svojom prejave využívajú brechtovský princíp odstupu a nadhľadu (okrem iného aj použitie mikrofónov). Tieto polohy sú ale rámcované intímnejšou rovinou, ktorá je zreteľná najmä v lyrických pasážach sprevádzaných spevom a hrou na klavír Katky Málikovej. Pieseň o Nore vytvára asociatívne spojenia života ženy a stereotypov matky, ženy v domácnosti a poslušnej manželky. Na podklade textu prepája Noru Ibsenovu s Norou Elfriedy Jelinekovej a feminizmom ako takým, využívajúc alúziu ako jeden z postmoderných postupov. Hrdelné výkriky žien počas piesne sú zároveň obrazom ich zraneného vnútra a bolesti. Veľakrát sa v inscenácii objaví nevyslovené slovo, slovo uviaznuté v hrdle, ticho. Tvorkyne v protiklade k citácii z inscenácie „*No tak vidíte! Ide to aj bez slov.*“ sa rozhodli, že sa nenechajú umlčať. Nedostatok priestoru vo verejnej sfére, nerovnaké šance na uplatnenie ich nútia použiť možno až príliš agresívne tóny, ale môžu si byť aspoň isté, že ich je počuť. Inscenácia by sa potom dala dekódovať aj ako podobenstvo či skutočný obraz o utláčaných, nedocenených a nešťastných ženách.

Lucia Galdíková, 3 bc tkdu

Diagnóza: slovo

Bábkové divadlo na Rázcestí Banská Bystrica a Štúdio Twiga

Scenár a réžia: Iva Š.

Výprava: Mirim Struhárová a.h.

Hudba: Juraj Haško, a.h.

Pohybová spolupráca: Mária Danadová a.h.

Hlasová spolupráca: Nina Müller a.h.

Dramaturgická spolupráca: Veronika Pachová a.h., Mária Danadová a.h., Marián Pecko, herečky TWIGA

Hrajú: Marianna Mackurová, Eva Dočolomanská, Ivana Kováčová, Mária Šamajová, Alena Sušilová, Veronika Fekiačová, a.h./Andrea Krestianová, a.h., Slavomíra Fulínová a.h./Zuzana Ďuríková a.h.

Na klavíri hrá: Katka Máliková a.h.

Seniorky: Anna Gudzová a.h./Viera Gröder-Holická a.h., Zlata Chorváthová a.h.

Premiéra: 28.3.2013